

MARIUSZ MACIEJEWSKI¹

Przeszkody dla rozwoju mediacji w Polsce w opinii mediatorów²

Wpłynął: 21.01.2025. Akceptacja: 13.03.2025

Streszczenie

Mimo istotnego zapotrzebowania społecznego oraz zapotrzebowania samego systemu wymiaru sprawiedliwości na alternatywne dla procesu sądowego sposoby postępowania z konfliktem, mediacja w Polsce rozwija się bardzo powoli. W celu ustalenia przyczyn takiego stanu rzeczy przeprowadzono badania opinii mediatorów na temat istniejących przeszkód dla rozwoju mediacji w Polsce. Badania przeprowadzono z wykorzystaniem kwestionariusza internetowego. Uzyskane wyniki pozwoliły stworzyć mapę problemów ograniczających rozwój mediacji w Polsce, na którą składa się 7 elementów problematycznych, dotyczących: sędziów, prawników, mediatorów, stron konfliktu, społeczeństwa, pieniędzy oraz pozostałych czynników. Dokonana przez respondentów ocena istotności pozwoliła stwierdzić, że zdecydowana większość zidentyfikowanych przeszkód ma charakter krytyczny. W rezultacie przeprowadzonych badań wyłonił się kompleksowy obraz szeregu czynników, które łącznie wymagają odpowiedniego zaadresowania, a bez eliminacji którejkolwiek z krytycznych przeszkód mediacja w Polsce się nie rozwinie.

Słowa kluczowe: mediacja, mediator, bariery rozwoju mediacji, ADR.

¹ Dr hab. Mariusz Maciejewski, prof. ALK – Akademia Leona Koźmińskiego (Polska); e-mail: maciejewski@kozminski.edu.pl; ORCID: 0000-0002-6183-6325.

² Badania wykorzystane w artykule nie zostały sfinansowane przez żadną instytucję.

MARIUSZ MACIEJEWSKI

Obstacles to the development of mediation in Poland according to mediators³

Abstract

Despite significant social and institutional demand for alternative dispute resolutions, mediation in Poland is developing very slowly. Therefore, research was carried out to determine the opinions of mediators on the existing obstacles to the development of mediation in Poland. To achieve the above goal, an online questionnaire method was used, containing open questions addressed to mediators. The obtained results allowed to create a map of problems limiting the development of mediation in Poland, which consists of 7 problematic elements relating to judges, lawyers, mediators, parties to the conflict, society, money and other factors. Most of them are of critical character. As a result of the research, a comprehensive picture of a number of factors emerged that collectively require appropriate addressing, and without eliminating all of the critical obstacles, mediation in Poland will not develop.

Keywords: mediation, mediator, obstacles to development of mediation, ADR.

³ The research in this article has not been supported financially by any institution.

Przyczyny podjęcia badań. Mediacja w danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości

Na dzień 31.12.2023 r. w Polsce żyło 37 mln. osób⁴. Na ten sam dzień w Polsce zarejestrowano 14,5 mln rozpoczętych spraw sądowych (bez spraw sądowoadministracyjnych). Zatem, statystycznie, blisko 40% mieszkańców Polski wszczęło 1 sprawę sądową w 2023 roku. Oczywiście w tej liczbie znajdują się sprawy, które nie mają charakteru spornego, a jedynie wymagają orzeczenia sądu. Można jednak sądzić, że duża część z nich charakter sporny ma. W tym stanie rzeczy znalezienie i upowszechnienie alternatywnych dla wyroku sądowego sposobów rozwiązania sporów wydaje się bardzo potrzebne. Jednym z takich sposobów jest mediacja, która w Polsce jest obecna od wielu lat w systemie prawa. Początkowo wprowadzona w zbiorowym prawie pracy, nieco szersze uznanie zaczęła zdobywać wraz z wprowadzeniem w 2005 r. odpowiedniej regulacji Kodeksu postępowania cywilnego.

Mimo istotnego zapotrzebowania społecznego oraz zapotrzebowania samego systemu wymiaru sprawiedliwości na alternatywne dla procesu sądowego sposoby postępowania z konfliktem, mediacja w Polsce rozwija się bardzo powoli. Stan ten utrzymuje się od początku obecności mediacji w polskim systemie prawnym, choć prawodawca podejmuje istotne wysiłki, m.in. legislacyjne, na rzecz jej upowszechnienia. Mimo to poziom zastosowania mediacji w sporach sądowych nie wzrasta w sposób mogący mieć jakiegokolwiek realne znaczenie dla wymiaru sprawiedliwości. Można zatem hipotetycznie założyć, że istnieją istotne przeszkody dla rozwoju mediacji w Polsce i w związku z tym powstaje pytanie, jakie przeszkody stanowią przyczynę takiego stanu rzeczy.

W celu odpowiedzi na tak postawione pytanie przeprowadzono badanie opinii mediatorów. W badaniu wykorzystano metodę kwestionariusza internetowego zawierającego pytania otwarte, umożliwiające respondentom swobodną wypowiedź na temat zidentyfikowanych przez nich przeszkód dla rozwoju mediacji. Jednocześnie kwestionariusz umożliwiał określenie istotności wskazywanych przeszkód w skali od 1 do 10, gdzie 1 oznaczało małą istotność przeszkody, bez

⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2023 r.* (stan w dniu 31.12.2023), s. 11. Pozyskano z: stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/ludnosc-stand-i-struktura-ludnosc-i-ruch-naturalny-w-przekroju-terytorialnym-w-2023-r-stand-w-dniu-31-12-2023.html

której usunięcia mediacja może się rozwijać, ale trochę wolniej, natomiast 10 oznacza istotność krytyczną, tj. bez usunięcia tej przeszkody mediacja się nie rozwinie.

Przed przejściem do omawiania wyników badań warto zauważyć, że spośród różnych cech polskiego modelu prawnej regulacji mediacji w k.p.c. istotne znaczenie ma idea dobrowolności mediacji. Stąd też brak jest w tym akcie rozwiązań „zmuszających” strony do udziału w mediacji. To rozwiązanie jest aktualnie przedmiotem debaty w gronie akademików⁵, praktyków⁶, a także przedmiotem prac legislacyjnych⁷. Być może zatem ten aspekt polskiego modelu zostanie zmieniony w przyszłości.

Dzisiaj polską regulację można chyba uznać za kompleksową i pełną w ramach powyższego modelu, aczkolwiek czasami uznawaną też za niedoskonałą⁸. Jednak pierwsze rozwiązania prawne wprowadzone do k.p.c., które weszły w życie w grudniu 2005 r. były ograniczone. Z upływem czasu, biorąc pod uwagę bardzo niski poziom wykorzystania mediacji, szukano nowych rozwiązań prawnych mających na celu jej spopularyzowanie. Dlatego stopniowo wprowadzano nowe regulacje, aby wyewoluować do dzisiejszego, kompleksowego modelu. Poza wprowadzaniem nowych regulacji prawnych polskie Ministerstwo Sprawiedliwości wspierało rozwój mediacji, przeznaczając środki finansowe na programy rozwojowe. Przeznaczono m.in. 17 mln PLN na utrzymanie i działanie Centrów Arbitrażu i Mediacji⁹ oraz 12 mln PLN na program *Upowszechnienie alternatywnych metod rozwiązywania sporów poprzez podniesienie kompetencji mediatorów*, utworzenie Krajowego Rejestru Mediatorów oraz działania informacyjne¹⁰.

⁵ Zob. np. A. Mucha, *Czy obecna konstrukcja prawna mediacji jest efektywna ekonomicznie? O kosztach społecznych mediacji w ujęciu ekonomicznej analizy prawa*, [w:] J. Czapska, M. Szeląg-Dylewski (red.), *Mediacje w prawie*, Kraków 2014, s. 68.

⁶ Tego rodzaju dyskusje nie są utrwalane, ale z niektórych publikowane są sprawozdania, np. P. Rojek-Socha, *Mediacja ma być sposobem na zatory sądowe, ale z przepisami nadal jest problem*. Pozyskano z: <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/mediacja-de-lege-ferenda-konferencja-centrum-mediacji-przy-krajowej-izbie-gospodarczej,525693.html> (dostęp: 29.02.2024).

⁷ Zob. np. art. 3 pkt 1) projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu ulepszenia środowiska prawnego i instytucjonalnego dla przedsiębiorców, projekt z dnia 13.04.2023 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12371407/katalog/12964165#12964165>; w ostateczności propozycja ta nie została uchwalona.

⁸ Regulacja mediacji w KPC jest przedmiotem krytyki w niektórych aspektach, jednakże przedmiotem niniejszego opracowania nie jest przedstawienie dyskusji na temat treści prawa, tylko przedstawienie opinii mediatorów na temat przeszkód dla rozwoju mediacji. Stąd pozostawiono tę kwestię bez szczegółowego omówienia.

⁹ Ministerstwo Sprawiedliwości, Informacja o zakończeniu projektu „Centra Arbitrażu i Mediacji”. Pozyskano z: www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/centra-arbitrazu-i-mediacji

¹⁰ Ministerstwo Sprawiedliwości, Informacja o zakończeniu projektu „Upowszechnienie alternatywnych metod rozwiązywania sporów poprzez podniesienie kompetencji mediatorów, utworzenie Krajowego Rejestru Mediatorów oraz działania informacyjne”. Pozyskano z: www.gov.pl/web/power/upowszechnienie-alternatywnych-metod-rozwiazywania-sporow-poprzez-podniesienie-kompetencji-mediatorow-utworzenie-krajowego-rejestru-mediatorow-krm-oraz-dzialania-informacyjne

Po stronie profesjonalnych pełnomocników sądowych (adwokaci i radcy prawni) podejmowano również inicjatywy mające na celu promowanie mediacji. Prowadzono szkolenia oraz tworzone ośrodki mediacji przy samorządach zawodowych. Także uniwersytecka edukacja prawnicza zawiera treści dotyczące mediacji¹¹.

Mediacja w Polsce jest również przedmiotem regularnych badań naukowych, jednakże stosunkowo niewielka aktywność panuje w zakresie empirycznych badań społecznych dotyczących przyczyn nikłego rozwoju mediacji. Dokonany przegląd zasobów internetowych pokazuje, że istotne badanie zostało przeprowadzone przez Agrotec Polska sp. z o.o. na zlecenie Ministerstwa Sprawiedliwości w roku 2010¹², a pewna część rekomendacji tam zawartych została wprowadzona do praktyki. Od tego czasu prowadzone były pojedyncze badania empiryczne poświęcone zagadnieniu przeszkód dla rozwoju mediacji¹³, czasami temat ten był podejmowany jako część szerszych badań¹⁴, wśród których należy wskazać na obszerny *Raport z badań w zakresie potrzeb i oczekiwań społecznych dotyczących Krajowego Rejestru Mediatorów oraz luk kompetencyjnych w zakresie szkoleń mediatorów, również przygotowany na zlecenie Ministerstwa Sprawiedliwości*¹⁵.

Mimo dotychczasowych działań i istotnych wysiłków wykorzystanie mediacji oraz ich skuteczność ciągle pozostają w Polsce na bardzo niskim poziomie. Ministerstwo Sprawiedliwości gromadzi szczegółowe dane statystyczne na temat mediacji sądowych, które są publicznie dostępne. Ostatnio zostały opublikowane w raporcie *Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych. Sądy rejonowe i okręgowe w latach 2006–2023*¹⁶. W opracowaniu tym stan mediacji zobrazowano następującymi wskaźnikami statystycznymi:

¹¹ S. Lipiec, *An Alternative Resolution of International Disputes: A Review of the Polish Approach*, "Studia Europejskie – Studies in European Affairs" 2023, nr 3, s. 163.

¹² A. Rudolf, M. Cichowicz-Major, M. Matysiak, S. Pałka, W. Pieniążek, C. Przybył, *Final Report. Diagnosis of the use of mediation and of the reasons for its lower than expected popularity*, 2010; www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/inne

¹³ Np. A. Zienkiewicz, *Główne obawy stron co do rozwiązywania sporów poprzez mediację*, [w:] J. Czapska, M. Szeląg-Dylewski (red.), *Mediacje w prawie*, Kraków 2014, s. 29–44.

¹⁴ Np. pewne wnioski co do przeszkód można wyciągnąć z opracowań: A. Winiarska i in., *Badanie akt sądowych w sprawach gospodarczych skierowanych do mediacji w latach 2013–2015 w Sądzie Okręgowym w Warszawie przeprowadzone przez Centrum Rozwiązywania Sporów i Konfliktów przy WPiA UW*. Pozyskano z: <https://mediacje.wpia.uw.edu.pl/badanie-mediacji-gospodarczych-2013-2015/>; G.A. Skrobotowicz, *Mediacja karna – studium przypadku*, [w:] J. Czapska, M. Szeląg-Dylewski (red.), *Mediacje w prawie*, Kraków 2014, s. 303–320; M. Chalimoniuk-Zięba, G. Oklejak, *Stosowanie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych w latach 2010–2011, analiza na podstawie badań aktowych przeprowadzonych w krakowskich sądach rejonowych*, [w:] J. Czapska, M. Szeląg-Dylewski (red.), *Mediacje w prawie*, Kraków 2014, s. 321–336; M. Plucińska-Nowak, *Status i oblicza mediacji w społeczeństwie polskim*, Poznań 2021.

¹⁵ W. Broński, M. Dąbrowski, P. Sławicki, M. Wiechetek, *Raport z badań w zakresie potrzeb i oczekiwań społecznych dotyczących Krajowego Rejestru Mediatorów oraz luk kompetencyjnych w zakresie szkoleń mediatorów*, Lublin 2021.

¹⁶ <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/>

- 1) liczba sprawy wszczętych w sądach (bez sądów administracyjnych),
- 2) liczba spraw, w których mediacja może być zastosowana (wybrane sprawy z ogólnej liczby spraw wpływających do sądu),
- 3) liczba spraw skierowanych do mediacji,
- 4) odsetek spraw skierowanych do mediacji w stosunku do wszystkich spraw wpływających do sądów, w których mediacja może być zastosowana,
- 5) liczba skutecznych mediacji, a więc spraw, w których zawarto ugodę w wyniku mediacji,
- 6) odsetek spraw, w których zawarto ugodę w wyniku mediacji,

Dane za rok 2023 pokazują, że wykorzystanie mediacji w polskich sądach utrzymuje się ciągle na bardzo niskim poziomie. Na początku należy zwrócić uwagę na kategorię spraw, w których mediacja może być zastosowana. W latach 2020–2023 utrzymywała się na poziomie około 14% wszystkich spraw wpływających do sądów. Na tej podstawie można sądzić, że wybór spraw do tej kategorii jest silnie ograniczony i można byłoby się zastanowić, czy nie powinna to być jednak większa pula spraw. W niniejszym badaniu można jednak to zagadnienie pozostawić na boku, ponieważ nie ma ono zbyt dużego wpływu na cały obraz zagadnienia, tzn. nie zmienia ogólnego obrazu stanu rzeczy.

W 2023 r. powyższe wskaźniki przedstawiają się następująco:

- 1) liczba spraw wszczętych w sądach (bez sądów administracyjnych) – 14 667 316,
- 2) liczba spraw, w których mediacja może być zastosowana – 2 148 836,
- 3) liczba spraw skierowanych do mediacji – 34 484,
- 4) odsetek spraw skierowanych do mediacji w stosunku do wszystkich spraw wpływających do sądów, w których mediacja może być zastosowana – 1,6%,
- 5) liczba skutecznych mediacji, a więc spraw, w których zawarto ugodę w wyniku mediacji – 9410,
- 6) odsetek spraw, w których zawarto ugodę w wyniku mediacji – 27,29%.

Powyższe dane pozwalają wprowadzić jeszcze jeden istotny wskaźnik, którego nie liczy Ministerstwo Sprawiedliwości – odsetek skutecznych mediacji w stosunku do spraw, w których mediacja może być zastosowana. W 2023 r. wynosi on 0,44%. Zatem można powiedzieć, że skuteczna mediacja w sprawach sądowych w Polsce praktycznie nie istnieje.

Istotne jest także przedstawienie tendencji w rozwoju mediacji. Widoczne są one w zestawieniu powyższych wskaźników w ujęciu historycznym.

Tabela 1.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
1	Wpływ spraw ogółem do sądów powszechnych	15.169.808	14.553.725	15.156.076	14.910.884	15.782.479	15.049.054	17.728.993	13.984.515	14.262.483	14.636.438	14.667.316
2	Liczba spraw wpływających do sądów, w których mediacja może być zastosowana	2.710.600	2.604.395	2.584.300	2.566.157	2.525.725	2.511.935	2.459.950	1.965.592	2.077.679	2.112.717	2.148.836
3	Liczba spraw skierowanych do mediacji	13.370	13.239	17.811	24.105	27.493	26.810	30.828	31.162	32.580	31.939	34.484
4	Odsetek spraw skierowanych do mediacji w stosunku do wszystkich spraw wpływających do sądów, w których mediacja może być zastosowana (wskaźnik mediacji)	0,5%	0,5%	0,7%	0,9%	1,1%	1,1%	1,3%	1,6%	1,6%	1,5%	1,6%
5	Liczba skutecznych mediacji	3.836	3.798	4.328	5.246	8.897	7.090	8.204	7.963	9.253	9.136	9.410
6	Odsetek skutecznych mediacji w stosunku do liczby mediacji (wskaźnik skuteczności mediacji)	28,69%	28,69%	24,30%	21,76%	32,36%	26,45%	26,61%	25,55%	28,40%	28,60%	27,29%

Źródło: Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, *Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych. Sądy rejonowe i okręgowe w latach 2006–2023*, s. 4.
 Pozyskano z: <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/publikacje/>

Analiza danych przedstawionych w tabeli 1 pozwala stwierdzić, że mediacja sądowa w Polsce nie rozwija się lub rozwija się bardzo wolno. Niewątpliwie istnieją konkretne przyczyny tego stanu rzeczy, a ich zidentyfikowanie i zaadresowanie przez odpowiednią politykę publiczną w obszarze wymiaru sprawiedliwości może przyczynić się do zwiększenia liczby mediacji oraz ugód mediacyjnych, co wydaje się palącą potrzebą społeczną.

Jedną z możliwości ustalenia hipotetycznych przyczyn blokujących rozwój mediacji w Polsce jest przeprowadzenie badania opinii osób zaangażowanych w prowadzenie mediacji. Niniejszy artykuł przedstawia wyniki badań opinii mediatorów.

Metoda badawcza

W celu ustalenia przeszkód dla rozwoju mediacji w Polsce zostało przeprowadzone badanie opinii mediatorów o charakterze jakościowym z elementami ilościowymi. Wypowiedzi mediatorów zebrano metodą kwestionariusza internetowego. Zaproszenie do udziału w badaniu dla mediatorów zostało przesłane do kilku organizacji zawodowych z prośbą o przekazanie jej mediatorom. W rezultacie otrzymano 51 wypełnionych ankiet.

W formularzu ankiety poproszono respondentów o wskazanie przeszkód dla rozwoju mediacji. Respondenci mieli możliwość swobodnej wypowiedzi na temat zidentyfikowanych przez nich przeszkód, mogli zidentyfikować, czy przeszkoda dotyczy mediacji sądowej, pozasądowej lub obu jej rodzajów, a także mogli wskazać istotność przeszkody na skali od 1 do 10, gdzie 1 oznaczało małą istotność przeszkody, bez której usunięcia mediacja może się rozwijać, ale trochę wolniej, natomiast 10 oznaczało istotność krytyczną, tj. bez usunięcia takiej przeszkody mediacja się nie rozwinie. Na podstawie wskazań przez respondentów istotności danej przeszkody możliwe było wyliczenie dla niej średniej arytmetycznej, która została wskazana przy omówieniu każdego elementu. Ankietowani mogli wskazać do 4 przeszkód, aczkolwiek niektóre z przeszkód zostały opisane jako kompleks czynników i w takich przypadkach złożone przeszkody były w opisie wyników rozbijane na kilka odrębnych przeszkód (najczęściej dwie), jeżeli było to zasadne. Ankiety przeprowadzono w miesiącach maj – czerwiec 2024 roku.

Zebrane wyniki pozwoliły stworzyć swego rodzaju mapę problemów, która zostanie niżej opisana. Pewne opinie respondentów budziły wątpliwości interpretacyjne. Niektóre z wypowiedzi respondentów można było zakwalifikować do różnych kategorii problemowych, jak np. wypowiedź „sędziowie niewidzący dobrych mediatorów i efektów mediacji”. W takich sytuacjach próbowano ustalić

najistotniejszą cechą charakterystyczną i na tej podstawie dokonywano przyporządkowania. Jednakże z powodu niezbyt częstej, ale występującej niejednoznaczności komunikatu respondenta, istnieje pewne „rozmycie” granic pomiędzy przedstawionymi grupami przeszkód. Wydaje się jednak, że ten problem badawczy nie miał na tyle istotnej skali, żeby wpłynął znacząco na uzyskane wyniki.

Wyniki badań

Analiza wypowiedzi respondentów pozwoliła wskazać na 6 konkretnych przeszkód dla rozwoju mediacji w Polsce o istotnym znaczeniu. Są to:

- 1) brak skierowań spraw sądowych do mediacji przez sędziów,
- 2) postawa profesjonalnych prawników reprezentujących klientów w sporze,
- 3) niewystarczające kompetencje znacznej części mediatorów,
- 4) niskie stawki wynagrodzenia mediatorów,
- 5) nieobecność mediacji w świadomości społecznej,
- 6) postawa stron konfliktu.

Odpowiedzi wskazujące pojedynczo na inne przeszkody zostały włączone do siódmej kategorii „Inne czynniki”.

Poniżej omówiono szczegółowo uzyskane wyniki.

Sędziowie. Nie kierują spraw do mediacji

29 respondentów (57% badanych) wskazało, że przeszkodą dla rozwoju mediacji jest mała liczba spraw kierowanych do mediacji przez sędziów. Średnia waga istotności dla tej przeszkody została oceniona na 9 pkt. Część respondentów w swoich wypowiedziach wskazywała hipotetyczne lub ustalone przez nich przyczyny tego stanu rzeczy. Respondenci wskazywali tutaj na:

- ☐ przekonanie sędziów o nieskuteczności mediacji – przykładowo, respondenci wypowiadali się w następujący sposób: *sędziowie niewidzący dobrych mediatorów i efektów mediacji; złe doświadczenia sędziego związane z mediacją (co w ocenie respondenta wiąże się z brakiem kwalifikacji mediatorów, ponieważ w dalszej wypowiedzi wskazano na brak odpowiednich miejsc do odbycia stażu, który w dodatku w większości jest odpłatny); brak wiary sędziów w skuteczność mediacji;*
- ☐ przywiązanie sędziów do „bezmediacyjnego”, standardowego przebiegu procesu – co wynika np. z następujących wypowiedzi: *w moim przekonaniu*

sędziowie są zdania, że sąd jest po to, by przeprowadzać postępowanie, a nie zmierzać do ugodowego zakończenia sporu; przekonanie, że wymiar sprawiedliwości polega na wyłącznie sądzeniu, arogancja sędziów; wygląda to czasem jak obawa utraty władztwa przez sąd poprzez oddanie sprawy do mediacji;

- ❑ *brak wiedzy na temat mediacji po stronie sędziowskiej – respondenci wskazywali tutaj na: brak przekonania sędziów o roli mediacji, która wynika z braku wiedzy; ogólny brak zaufania do instytucji mediacji oraz uprzedzenia;*
- ❑ *nieumiejętność wpisania mediacji w metodę prowadzenia procesu przez konkretnego sędziego – przykładowe wypowiedzi respondentów: na pewnym spotkaniu z sędziami usłyszałem, że są „tak zajęci, że nie mają czasu na kierowanie spraw do mediacji”; z moich kontaktów z sędziami wynika, iż nie kierują spraw do mediacji i w większości przypadków nie wiedzą, z jakich przyczyn;*
- ❑ *zbyt wąsko przyjmowany przez sędziów zakres spraw nadających się do mediacji – co wynika z następujących wypowiedzi respondentów: opór sędziów w kierowaniu do mediacji przejawiający się zbyt głęboką i niepotrzebną analizą zdolności mediacyjnej sprawy; sędziowie komunikują, że muszą analizować czy dana sprawa nadaje się do mediacji – jedynym kryterium powinna być zdolność ugodowa – nic więcej.*

Oczywiście powyższe przyczyny to percepcja mediatorów. Najistotniejsze ustalenie w tej części badania dotyczy wyłącznie stwierdzenia bariery dla rozwoju mediacji w postaci kierowania bardzo małej ilości spraw do mediacji przez sędziów i określenie tego jako przeszkody krytycznej – bez której usunięcia mediacja się nie rozwinie. Natomiast ustalenie rzeczywistych przyczyn tego stanu rzeczy wymaga szczegółowego zbadania opinii sędziów pod tym kątem.

W odpowiedziach zakwalifikowanych do tej grupy pojawiły się również wielokrotnie wypowiedzi wskazujące na brak mediacji obligatoryjnej, przynajmniej w określonych kategoriach spraw, jako przeszkodę dla rozwoju mediacji. W ocenie jednego z respondentów: *Wszystkie sprawy powinny być kierowane do mediacji – obligatoryjnie, w czasie oczekiwania na termin rozprawy. Co oczywiście nie jest równoznaczne z obowiązkiem zawarcia ugody. Strony często po procesie mediacji, nawet jeśli nie dojdzie do zawarcia ugody, idą do sądu i potrafią rozmawiać merytorycznie bez eskalacji konfliktu, po obniżeniu poziomu emocji.*

Kwestia obligatoryjności mediacji jest coraz częściej podnoszona w dyskusjach środowiska mediacyjnego na różnych forach. Wydaje się, że niepożądane byłoby pochopne podejmowanie decyzji regulacyjnej w tym zakresie, a samo zagadnienie zasługuje na odrębne opracowanie badawcze.

Profesjonalni prawnicy. Nastawienie na spór sądowy

28 respondentów (55% badanych) wskazało na specyficzne podejście prawników do sporu jako przeszkodę dla rozwoju mediacji. Średnia ocena istotności tej przeszkody wynosi 9 pkt.

Analiza wypowiedzi respondentów wskazuje zasadniczo na postawę prawników, która nakierowana jest raczej na prowadzenie procesu sądowego aniżeli na mediację i zawarcie ugody, co skutkuje takim udziałem w mediacji, który nie prowadzi do zawarcia ugody przez strony. Z niektórych odpowiedzi mediatorów wyłaniają się następujące przypuszczalne przyczyny tego stanu rzeczy:

- ☐ *brak prawidłowej i pogłębionej wiedzy na temat mediacji,*
- ☐ *brak kompetencji w rozumieniu interesów klienta i skupianie się na prowadzeniu sporu sądowego z eskalacją konfliktu,*
- ☐ *obawa o spadek dochodów w wyniku szybkiego zakończenia sprawy ugodą,*
- ☐ *brak świadomości, niekompetencja w zakresie negocjacji oraz reprezentacji klienta w mediacji, co skutkuje eskalowaniem sporu zamiast jego rozwiązywania.*

Ten dość pesymistyczny obraz został w wynikach przełamany następującą wypowiedzią wskazującą na zachodzące zmiany: *wola prowadzenia sporu, nie zakończenia problemu klienta – nadal często, choć mniej niż 10 lat temu.*

Także w tej kwestii wydaje się konieczne ustalenie rzeczywistych przyczyn tego stanu rzeczy poprzez badania empiryczne grupy zawodowych prawników.

Mediatorzy. Zbiorowość kompetencji i niekompetencji

23 respondentów (45% badanych) wskazało, że przeszkody dla rozwoju mediacji leżą po stronie mediatorów. Średnia ocena istotności dla tej przeszkody wynosi 9,55 pkt. – najwyższy wskaźnik w całym badaniu. Zasadniczym problemem w ocenie odpowiadających jest brak mediatorów o odpowiednich kompetencjach czy też może brak wyodrębnienia i zidentyfikowania takiej grupy osób. W ocenie respondentów wynika to z szeroko otwartego dostępu do zawodu mediatora, szerokiej dostępności różnej jakości szkoleń dla kandydatów na mediatorów prowadzonych bez jakiegokolwiek „nadzoru” czy też z braku praktyki oraz doświadczenia świeżo upieczonych mediatorów po kursach typowo teoretycznych. W rezultacie w ocenie respondentów niejednokrotnie mediacje prowadzą osoby niekompetentne, a to może powodować nieskuteczność mediacji, negatywne doświadczenia stron, pełnomocników i sędziów oraz w konsekwencji brak zainteresowania wykorzystaniem mediacji po ich stronie.

Przykładowo warto przytoczyć tutaj wypowiedź jednego z respondentów: *Rozpoczęcie kariery mediatora jest bardzo łatwe, wystarczy skończyć krótki kurs (zazwyczaj 40 godzin, koszt w granicach 1000–2000 PLN) i wpisać się na listę sądu lub stowarzyszenia. Niestety nie ma żadnego systemu weryfikacyjnego. Obecny system powoduje nadpodaż mediatorów i powoduje, że osoby chcące rozwijać umiejętności mediacyjne mogą czekać na pierwszą sprawę od 2 do 3 lat. Z kolei osoby doświadczone nie mają stałego dostępu do nowych spraw, co oznacza, że ciężko jest się utrzymać z tego zajęcia, co powoduje, że nawet doświadczeni mediatorzy nie mogą w 100% poświęcić się swojej profesji. Wszystko składa się na obraz złego systemu, w którym nieliczne jednostki są w stanie sobie poradzić dzięki dostępowi do dużego rynku lub specjalnym uwarunkowaniom. To nie wróży dobrze rozwojowi mediacji w Polsce.*

Spśród wypowiedzi na temat braku profesjonalizmu niektórych mediatorów można przytoczyć następującą: *za naganne należy uznać przykładowo prowadzenie mediacji tak jak sąd i „wchodzenie” w rolę sędziego albo nieodpowiednie przygotowanie od strony prawnej co do proponowanych rozwiązań (prawnie dopuszczalne granice ugody mediacyjnej). Zastrzeżenia powoduje w niektórych przypadkach również sam kontakt mediatora ze stroną czy nawet sądem (mało profesjonalne pisma procesowe). Wskazane sytuacje powodują brak zaufania do mediacji w społeczeństwie, jak i brak zaufania sądów do usług mediatora.*

Innym problemem wskazywanym niejednokrotnie przez mediatorów jest fakt, iż mediatorami mogą być radcy prawni i adwokaci, którzy zawodowo mają zakorzoną tendencję do prowadzenia sporów sądowych, a nie do rozwiązywania tych sporów i zawierania ugód: *zawodowi pełnomocnicy są wykształceni i ukierunkowani na kontradiktoryjność postępowania, a nie na koncyliację. Powoduje to ich niechęć do proponowania swoim klientom tego typu postępowania, a legitymowanie się, przez nich, statusem mediatora powoduje przejmowanie z rynku potencjalnych klientów postępowania mediacyjnego, którzy zamiast do stołu mediacyjnego trafiają na salę sądową.*

Do powyższej kategorii włączono także wypowiedzi mediatorów wskazujące jako przeszkodę brak regulacji ustawowej zawodu mediatora, brak samorządu zawodowego czy też brak egzaminu państwowego dla kandydatów na mediatorów. W ocenie niektórych respondentów wprowadzenie odpowiednich rozwiązań mogłoby usunąć takie braki jak: *brak jednolitego systemu kształcenia mediatorów w Polsce; brak dostatecznych wymagań co do znajomości (w szczególności) prawa przez mediatorów, a także innych ważnych specjalizacji potrzebnych do wykonywania zawodu mediatora; brak jednolitych uregulowań o charakterze hard law, kodeksów etyczny i innych dobrych praktyk wiążących mediatora z odpowiedzialnością dyscyplinarną; brak jakichkolwiek jednolitych mierników wartości usług świadczonych przez mediatorów w Polsce; brak jednolitego systemu sprawdzania wiedzy mediatorów (egzaminu zawodowe).*

Pieniądze.

Nie można utrzymać się z mediacji – zostają tylko pasjonaci

Oczywiście w tym miejscu należy ponownie zaznaczyć, że badaną grupą byli mediatorzy. W ich wypowiedziach kwestie finansowe pojawiały się dość często, bo 14 osób (27% badanych) wskazało niskie wynagrodzenia za mediacje sądowe jako przeszkodę dla rozwoju mediacji.

Średnia ocena istotności dla tej przeszkody wyniosła 8,86 pkt.

Trzeba przyznać, że większość respondentów wskazywała ten czynnik na dalszym miejscu (jako przeszkodę nr 2, 3 lub 4), co oczywiście nie wykluczało przyznawania np. 10 pkt. w skali istotności. Badane osoby wskazywały m.in. na fakt, że przy aktualnych stawkach wynagrodzeń za mediacje sądowe mediatorzy nie są w stanie utrzymać się z mediacji:

– Słaby rynek zleceń przy zbyt niskich stawkach powoduje, że wiele osób odchodzi z zawodu lub zaprzestaje jego wykonywania. Pozostają tylko pasjonaci, którzy, aby się utrzymać, muszą wykonywać inne zawody. Po zmianie kpc z 2023 r. dochodzi do liczenia przez mediatorów wynagrodzenia w kwotach wyższych niż wynikające z Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości (dot. mediacji sądowych), co niejednokrotnie budzi kontrowersje.

– Mediatorzy nie są w stanie utrzymać się z mediacji, bo albo nie mają zleceń, albo jeśli mają, to i tak są nisko płatne. W konsekwencji mediacja to raczej drugi zawód, hobby. A więc mediator nie ma motywacji, by się dokształcać, inwestować czas i pieniądze w swój rozwój jako mediatora.

– Większość mediatorów musi wykonywać inne zawody, gdyż nie jest w stanie się utrzymać.

– Proszę porównać ze stawkami pełnomocników. W tym wypadku z pasji nie da się utrzymać.

– Niskie wynagrodzenie za prowadzenie mediacji jest demotywujące dla mediatora.

– Zaryzykuję stwierdzenie, że lepiej pracować na kasie w sklepie niż być mediatorem w Polsce. Wychodzi lepsza stawka godzinowa, do tego mediator, wykonując swoją pracę, robi to jako osoba fizyczna lub jednoosobowa działalność gospodarcza, więc ponosi także koszty księgowości, administracyjne itd. oraz ryzyko prawne.

Jeden z respondentów wskazywał, że: *obecny system wynagrodzenia mediatorów jest skonstruowany źle i moim zdaniem jest ważną przeszkodą w rozwoju mediacji. Chodzi o aktualne rozporządzenie ustalające koszty mediacji w sprawach cywilnych. Główny zarzut to skupienie się na wartości sporu zamiast na aktualnym nakładzie pracy mediatora. W jaki sposób mediator ma się utrzymać z mediacji, jeśli za mediację, w której wartości sporu nie da się ustalić, dostaje wynagrodzenie rzędu 150–200 PLN, a poświęci na sprawę 20–30 godzin pracy (lub więcej?); mediacje o wartości rzędu 150–500 PLN to większość spraw, z którymi ma do czynienia mediator w Polsce.*

Należy jednak także wskazać, że w tym obszarze pojawiły się trzy wypowiedzi wyjaśniające, że przeszkodą dla rozwoju mediacji jest jej odpłatność, konieczność ponoszenia dodatkowych kosztów mediacji pomimo poniesienia już kosztów sądowych oraz tych związanych z pełnomocnikiem. Inny respondent wskazywał, że: *strony kierowane do mediacji przez sąd po uzyskaniu informacji*¹⁷, *że jest ona płatna, często „rezygnują”*. *Taka informacja powinna być przekazywana przez sąd.*

Spółeczeństwo. Brak świadomości mediacji

23 respondentów (45% badanych) wskazało na przeszkodę w postaci braku istnienia w świadomości społecznej mediacji jako sposobu rozwiązania sporu. Średnia ocena istotności dla tej przeszkody wyniosła 8,82 pkt. Udzielający odpowiedzi mediatorzy wskazywali tutaj na brak kampanii społecznych promujących mediację oraz na brak edukacji w tym zakresie na różnych poziomach edukacji. Częściowo te zarzuty są nietrafne, ponieważ w podstawie programowej edukacji szkolnej zagadnienia mediacji są obecne, ale być może edukacja w tym zakresie jest nieskuteczna lub prowadzona w sposób czysto teoretyczny, niewskazujący, jak zastosować mediację w praktyce, gdy zaistnieje spór. Czasami wskazywano, że strony wiedzą o instytucji mediacji, ale mają nikłą wiedzę o jej przebiegu, sposobie prowadzenia itp.

Rezultatami braku świadomości społecznej wskazywanymi przez respondentów są: brak kierowania sporów do mediacji przez strony (*mediacja jest usługą, na którą nie ma popytu w społeczeństwie*), brak wyrażania zgody na mediację, brak umiejętnego zachowania stron w trakcie mediacji.

Przykłady zakwalifikowane do tego rodzaju wypowiedzi mogą być następujące:

- *strony, które przystępują do postępowania mediacyjnego, mają małą wiedzę w przedmiocie rozpoczęcia lub kontynuowania sporu w sądzie. W szczególności należy podkreślić, że strony, które wdają się w spór, mają małą orientację w przedmiocie ich oczekiwań, tzn. przed wszczęciem mediacji brak jest ze strony pełnomocnika procesowego rzetelnego wskazania oczekiwań, jakie mają strony wdający się w spór. Potocznie „nie, bo nie” jest w szczególności w sprawach rodzinnych nagminne;*
- *strony w pierwszym kontakcie z mediatorem są często zaskoczone skierowaniem sprawy do mediacji, wyrażają nieufność i nie zawsze reagują pozytywnie na pracę mediatora polegającą na rozmowie informacyjnej;*

¹⁷ Od mediatora – przyp. autora.

- *brak świadomości, iż zawarcie ugody jest sposobem zakończenia sporu w sposób korzystny dla obydwu stron. Większość osób postrzega zawarcie ugody jako porażkę czy przegraną;*
- *strony oczekują, że mediator opowie się po danej stronie. Oceni spór.*

Postawa stron. Nastawienie na prowadzenie sporu

Wśród odpowiedzi pojawiła się grupa głosów wskazujących na zjawisko, które przejawia się w domyślnym i utrwalonym nastawieniu na prowadzenie sporu raczej niż na jego rozwiązanie. Na to zjawisko jako przeszkodę dla rozwoju mediacji wskazało 8 badanych (16% respondentów). Średnia ocena istotności dla tej przeszkody wynosi 8,12 pkt.

W percepcji respondentów ta postawa wobec sporu wyraża się w następujący sposób:

- *nastawienie strony na spór, nie na jego rozwiązanie – uwarunkowania kulturowe;*
- *brak chęci stron do ugodowego zakończenia postępowania;*
- *Polacy lubą wygrywać;*
- *brak postrzegania rozwiązania ugodowego sporu jako rozwiązania korzystnego dla obu stron (brak identyfikacji sukcesu); odbiór ugody jako rozwiązania sporu w większości przypadków jest odczytywany jako gorsze rozwiązanie od wyroku sądowego;*
- *społeczeństwo polskie ma bardzo wysoki odsetek procesów na jednego obywatela – lubimy się sądzić; w ostatnim czasie konfliktowość wzrosła; brak woli u obywateli spokojnego rozwiązywania sporów.*

Na nieco inne, interesujące zjawisko w tym obszarze wskazał jeden z respondentów, określając je jako „grupa wsparcia”. Opisuje je w następujący sposób: *Każdy podsądny pozostawia w domu i w biurze swoją „grupę wsparcia”: żonę, rodziców, rodzeństwo, kolegów z pracy. „Nie daj się” – żegnają wychodzącego – „Nie ustępuj! masz przecież rację”. Taki delikwent boi się ustąpić i pogodzić z przeciwnikiem, bo nie jest pewien, co na to powie jego „grupa wsparcia”. Lepiej wówczas odroczyć posiedzenie mediacyjne po to, żeby przed następnym „grupa wsparcia” zareagowała: „Nie gódź się, chyba że...” – i tu tworzy się dopiero margines ustępstw.*

Inne czynniki

Poza powyższymi przeszkodami, które przedstawiło najwięcej badanych i które dały się zakwalifikować do pewnych kategorii, w ankietach przedstawiano także

inne przeszkody dla rozwoju mediacji. Warto je również tutaj zaprezentować, ponieważ mogą mieć istotne znaczenie, choć nie są często dostrzegane.

W szczególności zwracano uwagę na brak lub niewystarczające zachęty finansowe (w zakresie kosztów procesu, podatków) i organizacyjne do wykorzystania mediacji. Jeden z respondentów wskazywał, że: *trzeba organizacyjnie zachęcić sędziów do kierowania spraw do mediacji i egzekwowania przepisów o odmowie poddania się mediacji lub przyjęcia na spotkanie informacyjne. Nie ma zachęt dla pełnomocników z urzędu, aby sprawy kończyć w mediacji oraz dla pełnomocników z wyboru, by szybciej i polubownie zakończyć spor. Ponadto strony realnie nie odczuwają zakończenia sporu w mediacji, gdyż zachęty finansowe i organizacyjne są niewystarczające.*

Wskazywano także na *znikomą współpracę ośrodków mediacyjnych z sądami, aresztami, ośrodkami terapeutycznymi, uzależnień, etc... powinny działać na zasadzie synergii, wspólne projekty, kampanie informacyjne, dni otwarte. Nie wystarczy tydzień mediacji raz w roku.*

Podnoszono, że *sędziowie w wielu sprawach ugodzonych poza sądem nie zatwierdzają ugod, albo wprowadzają swoje, pozakodeksowe, kryteria dla ich zatwierdzenia. Często nie znajdują one uzasadnienia w przepisach, np.: brak podpisu mediatora na ugodzie cywilnej jako czynnik uniemożliwiający zatwierdzenie ugody.*

Niektórzy mediatorzy (2 wypowiedzi) wskazywali na niezrozumienie z ich strony sposobu, w jaki poszczególni sędziowie kierują sprawy do poszczególnych mediatorów jako przeszkodę dla rozwoju mediacji. Wydaje się, że wypowiedź tę należy interpretować jako postrzeganą nieobiektowność sędziów w tym zakresie.

Najistotniejsze wnioski

W pierwszym rzędzie należy podkreślić, że udzielane odpowiedzi były dość spójne i zdecydowana większość oscylowała wokół omówionych wyżej zagadnień. Stosunkowo mało było wypowiedzi z innych kategorii, co może oznaczać, że zidentyfikowany został cały katalog istniejących, krytycznych przeszkód dla rozwoju mediacji w percepcji mediatorów. Z odpowiedzi ankietowanych wyłania się dość złożona sytuacja, składająca się z kilku czynników o bardzo dużej istotności, bliskiej krytyczności, a więc takich, bez których zaadresowania mediacja w Polsce się nie rozwinie. Wydaje się, że to jest najważniejszym ustaleniem płynącym z wyników badań – teza, że rozwój mediacji jest zablokowany przez nierozzerwalny kompleks czynników krytycznych. Brak odpowiedniego zaadresowania jednej z zidentyfikowanych krytycznych przeszkód, nawet przy odpowiednim zaadresowaniu pozostałych, nie odblokuje rozwoju mediacji. Innymi słowy, tylko zaadresowanie wszystkich krytycznych przeszkód pozwoli na zwiększenie liczby mediacji oraz zwiększenie ich skuteczności.

Ta teza, wyprowadzona z wyników badań, jest uzasadniona teoretycznie. Innymi słowy, do tego samego wniosku można byłoby dojść w drodze analizy czysto teoretycznej, aczkolwiek wówczas byłaby to tylko teoretyczna hipoteza. Warto jednak przeanalizować sytuację mediacyjną także w ten sposób.

Mediacja *sensu stricto* jest procesem złożonym podmiotowo. Może w niej wziąć udział wiele podmiotów, które można podzielić na trzy grupy:

- 1) strony konfliktu,
- 2) prawnicy stron konfliktu,
- 3) mediator.

Podmioty z dwóch pierwszych grup mogą wystąpić po 2 stronach mediacji, zaś po trzeciej stronie występuje mediator. Oznacza to, że aby mediacja spełniła swoje zadanie, przeszkody muszą być usunięte po każdej stronie czy też dla każdego podmiotu z każdej grupy. A więc w najprostszym, pełnym modelu mediacji (2 strony, prawnik po każdej ze stron i mediator) wszystkie podmioty w niej uczestniczące muszą nie podlegać krytycznym ograniczeniom zidentyfikowanym w tym badaniu. Można sądzić, że w powyższym modelu najmniej „oporowym” elementem będzie strona konfliktu, ponieważ gdy zdecydowała się zaangażować w spór prawnika dla reprezentacji jej interesów, będzie w dużej mierze polegać na jego ocenie sytuacji, interesów i na jego rekomendacjach. W modelu mediacji, w którym biorą udział wyłącznie strony sporu, znaczenie postawy każdej ze stron będzie miało jednak znaczenie krytyczne.

Kontynuując analizę w obrębie modelu pięciopodmiotowego, można stwierdzić, że nie dla wszystkich przeszkód optymalnym rozwiązaniem mogą być regulacje prawne. Potwierdza to dotychczasowe doświadczenie zmian regulacyjnych w obszarze mediacji sądowej. Dotyczy to takich przeszkód jak zmiana nastawienia sędziów czy pełnomocników. Usuwanie tego rodzaju przeszkód za pomocą regulacji prawnych może okazać się nieskuteczne. Część tych przeszkód może wymagać zaadresowania przez odpowiednie ukształtowanie polityki publicznej organów państwowych, dobrych praktyk sędziów oraz praktyki samorządów zawodowych adwokatów i radców prawnych. Warto wspomnieć tutaj, że w celu popularyzacji mediacji zmieniono Kodeks Etyki Radcy Prawnego, dodając art. 44a. w następującym brzmieniu: Jeżeli pozwala na to charakter sprawy, radca prawny obowiązany jest przedstawić klientowi informację o pozasądowych możliwościach rozstrzygnięcia lub rozwiązania sporu, w szczególności w trybie mediacyjnym oraz arbitrażowym¹⁸.

¹⁸ § 1 pkt 34 uchwały Nr 1/2022 Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 8 lipca 2022 r. w sprawie zmiany Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, regulacja weszła w życie z dniem 1 stycznia 2023 roku.

Prima facie wydaje się to istotny czynnik stymulujący rozwój mediacji. Jednakże przy założeniu, że hipoteza o kompleksie czynników krytycznych, wynikająca z tego badania, jest prawdziwa, nie przyspieszy to rozwoju mediacji w Polsce. Drugim czynnikiem nakazującym postawienie znaku zapytania jest skuteczność tego rodzaju narzędzia regulacji zachowań radców prawnych, co zostało wyżej zasygnalizowane. Samorządy zawodowe mają znacznie większe możliwości oddziaływania na swoich członków, nie tylko wykorzystując ku temu stanowienie norm regulujących zachowania członków samorządu. W odniesieniu do usuwania przeszkód dla mediacji przez stanowienie prawa warto również podkreślić, że w badaniu w stosunkowo niewielkim zakresie wskazywano na sam kształt aktualnie obowiązujących przepisów prawa jako przeszkodę dla rozwoju mediacji.

Wydaje się, że ciekawe wyniki uzyskano w odniesieniu do kwestii finansowych. Jak wynika z odpowiedzi, na dziś nie są one najważniejsze dla mediatorów, ponieważ sygnalizuje je 27% badanych, dla których średni wskaźnik istotności wynosi 8,86, a więc oddala się nieco od maksymalnej krytyczności. Może to świadczyć o dużej satysfakcji pozafinansowej wynikającej z pracy mediatora. Zapewne dlatego, że względu na nieatrakcyjne warunki finansowe, aktualnie praktykującymi mediatorami „zostają tylko pasjonaci”, jak to stwierdził jeden z respondentów. Można również przypuszczać, że te nieatrakcyjne warunki finansowe powodują też, że obok pasjonatów mediatorami pozostają ciągle osoby, które nie potrafią znaleźć innego, atrakcyjniejszego zajęcia zawodowego. Osoby te, niestety, nie są też dobrymi mediatorami. A więc niskie wynagrodzenie prowadzi do selekcji negatywnej, powodując odpływ dobrych mediatorów do innych zawodów.

Warto również wskazać na zakończenie, że ustalone wyniki badań potwierdzają część ustaleń z przywołanego wcześniej raportu Agrotec Polska sprzed 14 lat. Część wskazanych tam przyczyn powtarza się i to mimo wdrożenia pewnej części rekomendacji wskazanych w przedmiotowym raporcie, aczkolwiek trzeba przyznać, że wdrożenia w długim okresie. Mimo tych działań mediacja się nie rozwinęła. Powstaje zatem istotne pytanie: „Dlaczego?”. Z przeprowadzonego badania można wysnuć hipotezę, że może to być kwestia nieuwzględnienia zagadnienia krytyczności przeszkód dla rozwoju mediacji. W wynikach niniejszych badań ustalono, że większość czynników ma charakter krytyczny, czyli, powtórzmy, takich, że bez ich usunięcia mediacja się nie rozwinie. Wydaje się też, że pojedyncze adresowanie poszczególnych, krytycznych przeszkód z przerwami co kilka lat może nie przynieść rezultatów, np. ze względu na efekt „zapomnienia”. Usunięcie jednej przeszkody może przynosić efekt przez np. 2–3 lata, a w tym czasie inne przeszkody będą dalej blokować rozwój mediacji. W efekcie braku rezultatów w postaci zwiększenia liczby skutecznych mediacji, środki podjęte w celu usunięcia przeszkody 1 nie działają, stopniowo przestają być stosowane i zostają zapomniane.

Wydaje się, że w takiej sytuacji dla skuteczności rozwoju mediacji można podjąć kompleksowe działania adresujące wszystkie z zidentyfikowanych przeszkód bliskich krytyczności. Wymagałoby to powołania czegoś w rodzaju wielopodmiotowej „koalicji na rzecz mediacji” oraz stworzenia kompleksowego planu rozwoju mediacji z wykorzystaniem szerszej gamy środków niż stanowienie norm.

Na zakończenie warto jeszcze raz podnieść, że niniejsze badanie przedstawia tylko jeden punkt widzenia – mediatorów. Istnieją w nim takie kwestie, które wymagają dalszych badań doprecyzowujących, jak np. przeszkoda polegająca na niekierowaniu sporów sądowych do mediacji przez sędziów. Wprawdzie mediatorzy podawali w niektórych przypadkach przypuszczalną przyczynę tego stanu rzeczy, to jednak należałoby zapytać o to samych sędziów. Dlatego stworzenie pełnej mapy przeszkód wymaga dalszych badań empirycznych innych grup osób zaangażowanych w mediację: sędziów, pełnomocników zawodowych (radców, adwokatów) oraz stron sporu.

Bibliografia

- Broński W., Dąbrowski M., Sławicki P., Wiechetek M., *Raport z badań w zakresie potrzeb i oczekiwań społecznych dotyczących Krajowego Rejestru Mediatorów oraz luk kompetencyjnych w zakresie szkoleń mediatorów*, Lublin 2021.
- Chalimoniuk-Zięba M., Oklejak G., *Stosowanie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych w latach 2010–2011, analiza na podstawie badań aktowych przeprowadzonych w krakowskich sądach rejonowych*, [w:] J. Czapska, M. Szelań-Dylewski (red.), *Mediacje w prawie*, Kraków 2014.
- Główny Urząd Statystyczny, *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2023 r.* (stan w dniu 31.12.2023), s. 11. Pozyskano z: stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/ludnosc-stand-i-struktura-ludnoscioraz-ruch-naturalny-w-przekroju-terytorialnym-w-2023-r-stand-w-dniu-31-12-2023, 6,36.html
- Kodeks etyki radcy prawnego. Uchwała Nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014 r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego ze zmianami.
- Lipiec S., *An Alternative Resolution of International Disputes: A Review of the Polish Approach*, „Studia Europejskie – Studies in European Affairs” 2023. <https://doi.org/10.33067/SE.3.2023.9>
- Ministerstwo Sprawiedliwości, *Informacja o zakończeniu projektu „Centra Arbitrażu i Mediacji”*. Pozyskano z: www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/centra-arbitrazu-i-mediacji
- Ministerstwo Sprawiedliwości, *Informacja o zakończeniu projektu „Upowszechnienie alternatywnych metod rozwiązywania sporów poprzez podniesienie kompetencji mediatorów, utworzenie Krajowego Rejestru Mediatorów oraz działania informacyjne”*. Pozyskano z: www.gov.pl/

web/power/upowszechnienie-alternatywnych-metod-rozwiazywania-sporow-po-przez-podniesienie-kompetencji-mediatorow-utworzenie-krajowego-rejestru-media-torow-krm-oraz-dzialania-informacyjne

Ministerstwo Sprawiedliwości, *Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych. Sądy rejonowe i okręgowe w latach 2006–2023*. Pozyskano z: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/>

Mucha A., *Czy obecna konstrukcja prawna mediacji jest efektywna ekonomicznie? O kosztach społecznych mediacji w ujęciu ekonomicznej analizy prawa*, [w:] J. Czapska, M. Szelaǳ-Dylewski (red.), *Mediacje w prawie*, Kraków 2014.

Plucińska-Nowak M., *Status i oblicza mediacji w społeczeństwie polskim*, Poznań 2021.

Rojek-Socha P., *Mediacja ma być sposobem na zatory sądowe, ale z przepisami nadal jest problem*. Pozyskano z: <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/mediacja-de-lege-ferenda-konferencja-centrum-mediacji-przy-krajowej-izbie-gospodarczej,525693.html> (dostęp: 29.02.2024).

Rudolf A., Cichowicz-Major M., Matysiak M., Pałka S., Pieniążek W., Przybył C., *Raport końcowy. Diagnoza stanu stosowania mediacji oraz przyczyn zbyt niskiej w stosunku do oczekiwanej popularności mediacji*, Projekt „Propagowanie alternatywnych metod rozwiązywania sporów” (Program Operacyjny „Budowanie potencjału instytucjonalnego i współpraca w obszarze wymiaru sprawiedliwości/Poprawa skuteczności wymiaru sprawiedliwości” realizowany w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009–2014) finansowany ze środków funduszy norweskich oraz środków krajowych, 2010; www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/inne

Skrobotowicz G.A., *Mediacja karna – studium przypadku*, [w:] J. Czapska, M. Szelaǳ-Dylewski (red.), *Mediacje w prawie*, Kraków 2014.

Winiarska A. i in., *Badanie akt sądowych w sprawach gospodarczych skierowanych do mediacji w latach 2013-2015 w Sądzie Okręgowym w Warszawie przeprowadzone przez Centrum Rozwiązywania Sporów i Konfliktów przy WPiA UW*. Pozyskano z: <https://mediacje.wpia.uw.edu.pl/badanie-mediacji-gospodarczych-2013-2015/>

Zienkiewicz A., *Główne obawy stron co do rozwiązywania sporów poprzez mediację*, [w:] Czapska, M. Szelaǳ-Dylewski (red.), *Mediacje w prawie*, Kraków 2014.